

VÁLOGATÁS A RÉGI ÉS ÚJ DALOK 25

GYŰJTEMÉNYÉNEK VAKÁIBÓL

Tavaszi dalok első kötete, 2.

A tavasz kezdetének napján költötte.¹

Ki no Curajuki

袖ひちてむすびし水のこほれるを春立つけふの風やとくらむ²

szode hicsite
muszubisi mizu no
kóreru o
haru tacu kjó no
kaze ja tokuramu

Ingujjam ázott,
míg ittam forrás vizét,
mit most fagy köt meg.
Ma tavasz szele lebben:
jégfátylát tán lebontja?³

Tavaszi dalok második kötete, 71.

[Téma nélkül.]⁴

Ismeretlen költő

のこりなくちるぞめでたき桜花ありて世中はてのうければ

nokori naku
csiru zo medetaki
szakurabana
arite jo no naka
hate no ukereba

Szirmod mind le hull:
éppen ezért vagy csodás,
cseresznyevirág!
Hisz a mi éltünk hosszú.
Végül csak gyöttelelem vár.⁵

Nyári dalok, 157.

[A Kanpjó korszakban a császárné által rendezett dalversenyen költötte.]⁶
Mibu no Tadamine

くるるかと思ればあけぬるなつのをあかずとやなく山郭公

kururu ka to
mireba akenuru
nacu no jo o
akaszu
akazu to ja naku
jamahototogiszu

Tán bealkonyult?
– gondolnám, s már megvirradt:
nyári éjjelen
virrasztván, mert túl rövid,
azért sírsz, hegyi kakukk?⁷

Őszi dalok első kötete, 207.

A Koreszada herceg⁸ házában rendezett költői verseny verse.
Tomonori

秋風にはつかりがねぞきこゆなるたがたまづさをかけてきつらむ

akikaze ni
hacukari ga ne zo
kikojunaru
ta ga tamazusza o
kakete kicuramu

Őszi szél szárnyán
első vadliba hangja
száll az ég felől.
Vajon kinek levelét
hozza el most e madár?⁹

Őszi dalok második kötete, 313.

Ugyanazon hónap¹⁰ utolsó napján költötte. Micune

道しらばたづねもゆかむもみちばをぬさとたむけて秋はいにけり

micsi siraba
tazune mo jukamu
momidzsiba o
nusza to tamukete
aki va inikeri

Hogyha ismerném
útját, utána mennék.
Színes levelek:
isteneknek áldozta,
s máris elillant az ősz.¹¹

Téli dalok, 341.

Év végén költötte.

Harumicsi no Curaki¹²

昨日といひけふとくらはしてあすかがは流れてはやき月日なりけり 27

kinó to ii
kjó to kurasite
Aszukagava
nagarete hajaki
cukihhi narikeri

Mondjuk: tegnap volt.
Aztán élünk a mának.
Holnap-patakon¹³
mily sebesen folynak le
napok és a hónapok!

Az elválás dalai, 369.

Akkor költötte, amikor Fudzsiwara no Kijofut¹⁴ Ómi tartomány¹⁵ kormányzójává nevezték ki, és Szadatoki herceg¹⁶ házában búcsúlakomát rendeztek számára.

Ki no Tosizada¹⁷

けふわかれあすはあふみとおもへども夜やふけぬらむ袖のつゆけき

kjó vakare
aszu va ^{au mi}_{ómi} to
omoedomo
jo ja fukenuramu
szode no cujukeki

Bár ma elválunk,
holnap Találkozások
földjére lépsz, ám
– talán mert már mély az éj –
ruhám harmattól ázik.

Utazások dalai, 408.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

都いでて今日みかの原いづみ河かは風さむし衣かせ山

mijako idete
kjó Mika no hara
Izumigava
kavakaze szamusi
koromo Kaszejama

Várost elhagytam,
ma látom Mika-mezőt.
Mikor-folyót, vajh...?
Partján hideg szél mardos.
Add Kölcsön-hegy ruhádat!¹⁸

Szerelmes dalok első kötete, 469.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

郭公なくやさ月のあやめぐさあやめもしらぬこひもするかな

hototogiszu
naku ja szacuki no
ajamegusza
ajame mo siranu
koi mo szuru kana

Kakukkmadár sír
ötödhó¹⁹ éjjelén, és
kígyófű²⁰ zöldell...
Kínoz csak a szerelem,
nem is látok semmit sem.

Szerelmes dalok első kötete, 470.

[Téma nélkül.]

Szoszei szerzetes²¹

おとにのみきくの白露よるはおきてひるは思ひにあへずけぬべし

oto ni nomi
kiku no siracuju
joru va okite
hiru va omoi ni
aezu kenubesi

Hírből hallok csak
rólad, s szívem krizantém
virágán harmat:
éjjel ráül, s ha nap kel,
hevétől nyomban illan.²²

Szerelmes dalok első kötete, 495.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

思ひいづるときはの山のいはつつじいはねばこそあれこひしきもの
のを

omoiizuru
toki va
Tokiva no jama no
ivacucudzsi
ivaneba koszo are
koisiki mono o

Ha eszembe jutsz,
Örökzöld-hegy²³ szikláin
azálea,²⁴ oh,
az ám! Vágyom utánad,
épp, mert el nem mondhatom.

Szerelmes dalok harmadik kötete, 665.

Téma nélkül.

Kijohara no Fukajabu²⁵

みつしほの流れひるまをあひがたみみるめの浦によるをこそ
そまて 29

micu sio no
nagare ^{hiru ma} o
aigatami
^{mirume} no ura ni
^{miru me} joru o koszo mate

Nappal, apálykor
mederben látni mindent:
nem jutni hozzád.
Estét várja az alga,
mikor öblödbe úszhat.²⁶

Szerelmes dalok negyedik kötete, 679.

[Téma nélkül.]

Curajuki

いそのかみふるのなか道なかなかに見ずはこひしと思はましやは

Iszonokami
Furu no nakamici
nakanaka ni
mizu va koisi to
omovamasi ja va

Iszonokami:
Régi Hely közepén út...
Rég volt már nagyon.
Hogyha akkor nem látlak,
most vajon hiányoznál?²⁷

Szerelmes dalok negyedik kötete, 697.

[Téma nélkül.]

Curajuki

しきしまややまとははあらぬ唐衣ころもへずしてあふよしもがな

sikisima ja
Jamato ni va aranu
karakoromo
koro mo hezu site
au josi mogana

Szigetek sora:
Jamato földjén nem lelsz
kínai köntöst...
Kínálkozna bár módja,
hogy hamar találkozzunk!²⁸

Szerelmes dalok negyedik kötete, 699.

[Téma nélkül.]

Ismeretlen költő

三吉野のおほかはのへの藤波のなみにおもはばわがこひめやは

Mijosino no	Josino-folyam ²⁹
ókava no he no	partján lilaakácok
fudzsinami no	hullámfodra kel...
nami ni omovaba	Kelne szívemben a vágy,
va ga koime ja va	hogya nem szeretnék?

Szerelmes dalokötödik kötete, 790.

Amikor valaki, akivel szerették egymást, elmaradt, Komacsi nővére³⁰ egy megperzselt sáslevélre tűzte levelét ezzel a verssel:

時すぎてかれゆくをののあさぢには今は思ひぞたえずもえける

toki szugite	Tűnt boldog idő:
karejuku ono no	elhagyott száraz Mező
aszadzsi ni va	füve még most is
ima va omoi zo	szüntelen lánggal lobog,
taezu moekeru	árva szívemmel együtt. ³¹

Szerelmes dalok ötödik kötete, 822.

[Téma nélkül.]

Komacsi³²

あきかぜにあふたのみこそかなしけれわが身むなしくなりぬと思へば

akikaze ni	Tűnő őszi szél
au ^{ta no mi} koszo	föld termését szétfújja:
kanasikere	mily nagy fájdalom,
va ga mi munasiku	ha rá gondolok, éltem
narinu to omoeba	ily üres, gyámoltalan! ³³

Szerelmes dalok ötödik kötete, 828.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő:

流れては妹背の山のなかにおつるよしのの河のよしや世中

31

nagarete va	Folyik az idő.
Imo-Sze no jama no	Nő-hegy s Férfi-hegy között
naka ni ocuru	zúg és morajlik
Josino no kava no	Josino-folyó vize:
josi ja jo no naka	jó, hát ilyen az élet. ³⁴

Bánat dalai, 846.

A fukakuszai császár halálának évfordulóján költötte.³⁵

Fun'ja no Jaszuhide

草ふかき霞の谷に影かくしてゐるひのくれしけふにやはあらぬ

kusza fukaki	Sűrű fű lepte,
kaszumi no tani ni	párás völgy homályába
kage kakusi	rejtőzött fénye,
teru hi no kuresi	ragyogó Napunk: tán nem
kjó ni ja va aranu	igaz, hogy leáldozott?

Vegyes témájú dalok első kötete, 879.

[Téma nélkül.]

Narihira³⁶

おほかたは月をもめでじこれぞこのつもれば人のおいとなるもの

ókata va	Gyakori, hogy a
cuki o mo mededzsi	holdban nem gyönyörködöm.
kore zo kono	Ez az, hisz ez az,
cumoreba hito no	mely ha sokszor körbejár,
oi to naru mono	elhozza öregségünk! ³⁷

Vegyes témájú dalok második kötete, 958.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

世にふれば事のはしげきくれ竹のうきふしごとに驚ぞなく

jo ni fureba
koto no ha sigeki
kuretake no
uki fusi goto ni
uguiszu
uku hizu zo naku

Éveim nyúlnak,
sűrű bambusz levele
oly sokat susog,
s minden görcsös gallya közt
poszáta bús dala szól.³⁸

Vegyes témájú dalok második kötete, 1000.

*Amikor egyszer verseket kértek tőle az Udvarból, **Isze**³⁹ elkészítette és felajánlotta azokat, a végére pedig ezt írta:*

山河のおとにのみきくももしきを身をはやながら見るよしもがな

jamagava no
oto ni nomi kiku
momosiki o
mi o
mi o hajanagara
miru josi mogana

Csak hegyi patak
csobogja a híreket;
száztermű Udvart
bárcsak buzgó, fiatal
énem láthatná megint!⁴⁰

Vegyes formájú dalok; Szatirikusdalok⁴¹, 1028.

[Téma nélkül.]

Dajka a Ki családból⁴²

ふじのねのならぬおもひにもえばもえ神だにけたぬむなしけぶりを

Fudzsi no ne no
naranu omoi ni
moeba moe
kami dani ketanu
munasikeburi o

Mint Fudzsi orma,
lánggal nem izzik szíved.
Izzon hát jobban!
Istenek sem fojtják el
vágyad hasztalan füstjét!⁴³

(Fordította: Fittler Áron)

Fontosabb felhasznált irodalom:

A klasszikus japán irodalom új nagysorozata 5. *Régi és új dalok gyűjteménye* (新日本古典文学大系 5『古今和歌集』). Iwanami Kiadó (岩波書店), Tokió, 1989

Szuzuki Hideo (鈴木日出男): *Kodai vakasi-ron* (『古代和歌史論』). Tokiói Egyetem (東京大学出版会), Tokió, 1990

Katagiri Jóicsi (片桐洋一): *Kokin vakasú zenhjósaku* 1–3. (『古今和歌集全評釈』上・中・下). Kódansa Kiadó (講談社), Tokió, 1998

Komacu Hideo (小松英雄): *Teinei ni jomu koten* (『丁寧に読む古典』). Kaszama Kiadó (笠間書院), Tokió, 2008

Szuzuki Hiroko (鈴木宏子): *Ócsó vaka no szózójoku – Kokinsú to Gendzsi monogatari* (『王朝和歌の想像力 古今集と源氏物語』). Kaszama Kiadó, Tokió, 2012

33

¹ A vakák keletkezési körülményeit a különböző antológiákban többnyire ehhez hasonló prózai bevezetőben (kotobagaki, 詞書) közlik. A holdnaptárban továbbá dátumra pontosan szerepel az egyes évszakai kezdete, az arisztokraták pedig ezt számon tartották, ezért szerepel itt pontos időmegjelölésként a tavasz kezdetének napja.

² A klasszikus japán versek eredeti szövegének forrása a japán vaka-költészet nagylexikona, a *Sinpen kokka taikan* (新編国歌大観) digitális változata (in.: 日本文学Web図書館, *Nihonbungaku Webtosokan*), a versek sorszáma ugyanazon forrás sorszámozását követi. A versek, tulajdonnevek és más japán kifejezések latin betűs átírása a magyar helyesírás szabályainak megfelelően történt, a személynevek japán névsorrendben (családnév, utónév) szerepelnek.

³ Curajuki egy tájkép (feltehetően egy hegyi forrás) nyártól tavaszig tartó változását írja le, a vakában ugyanakkor olyan többértelmű szavakat használ, amelyek az első egységben (sorban) található ingujjal összekapcsolódva (engo) egy ruhával vagy annak készítésével kapcsolatos fogalomsort alkotnak. A „muszubisi” (muszubu) jelenti azt, hogy ’kézzel vezet mer’ (掬ふ), illetve ’megköt’ (結ぶ), a „tacu” szónak ’áll’, ’elindul’ (立つ, itt: ’kezdődik’) és ’vág’, ’szab’ (裁つ), a „toku” (解く) szónak pedig ’felolvaszt’ és ’kiold’, ’kibont’ (pl. a ruha madzagját) jelentése is van. A fordításban ezt igyekeztünk érzékeltetni a cselekvések és történések ruhával vagy annak készítésével kapcsolatos kifejezésekkel („megköt”, „lebben”, „fátylát”) való megjelenítése által.

⁴ A *Téma nélkül* (*dai sirazu*, 題しらず) megjelölés azt jelenti, hogy a keletkezés körülményei nem ismertek, vagy azok ismerete nem szükséges a vers értelmezéséhez, megértéséhez. Szögletes zárójellel továbbá azokat a prózai bevezetőket jelöltük, amelyek több egymás után következő vers előtt szerepelnek, költők neve esetében több egymás után következő vers azonos szerzőjére utal a jelölés, azaz az adott verseskötetben nem közvetlenül az idézett vers előtt állnak. Az eredeti szövegben ugyanis az ugyanott vagy ugyanakkor keletkezett, illetve ugyanazon költő egymás után következő versei előtt általában csak az első költemény elé írták ki a prózai bevezetőt, illetve a költő nevét.

⁵ A halvány rózsaszín virágú japáncseresznye a *Régi és új dalok gyűjteménye* óta a japán költészet (és a japán kultúra) legjellegzetesebb virága. Páratlan szépségű, virágzása a tavasz fénypontját jelenti. Virágzásának ideje azonban rendkívül rövid (gyakran alig több, mint egy hét), ezért a világ mulandóságával kapcsolódott össze, és a legkülönfélébb módon foglalták versebe. Ebben a vakában a költő éppen a cseresznyevirágok rövidéletűségét dicséri, sőt kissé irigyló is, velük ellentétben ugyanis az ember a megélt hosszú évek alatt jobban átéli a mulandóság szomorúságát és több szenvedés részese lesz, mint a gyorsan lehellő cseresznyeszirmok. (Hasonló gondolatot fogalmaz meg a 958. számú vers is.)

⁶ A Kanpjó (寛平) korszak a 889 és 898 közötti időszak a japán időszámítás szerint. A császárné itt Uda császár anyja, Hansi hercegnő (Hansi dzsoó, 班子女王), jelen költői versenyt azonban feltehetően Uda császár rendezte.

⁷ Az itt szereplő kakukk nem a nálunk ismert fajta, hanem a Cuculus poliocephalus nevű éles hangú madár, amely a klasszikus japán költészetben a nyári éjjel egyik meghatározó tájeleme, és jelen vershez hasonlóan gyakran a rövid nyári éjszakákkal kapcsolatos vakákban szerepel. A költemény negyedik egységében továbbá egy többértelmű kifejezést találunk: „akaszú” (‘virraszt’, 明かす) és „akazu” (‘nem telik be vmivel’, ‘nem elég vmi’, 飽かず). (A zöngés és zöngétlen hangok különbségét ebben a korban nem jelölték a kana szótagírásban, ezért leírva a két szó azonos alakúnak számított.)

⁸是貞親王(?–903). Kókó császár (光孝天皇, uralk. 884–887) fia, Uda császár bátyja.

⁹A vadlibák gyakran szerepelnek a tavaszi és az őszi vakákban. Japánba ősszel érkeznek és tavasszal távoznak onnan. Jelen vers *A korai Han-dinasztia története (Hansu, 漢書)* című kínai történeti munkában található Szu Vu (蘇武) történetében olvasható anekdotán alapul. A történet szerint a császár elküldte Szu Vu nevű alattvalóját egy másik tartományba, ám az sokáig nem tért haza, mert elfogták. Ekkor egy másik alattvalóját küldte el, hogy tudakozódjon felőle, ő azonban nem akarta elmondani, hogy Szu Vut elfogták, ezért azt mondta, meghalt. A császár viszont tudta, hogy Szu Vu az év őszén egy vadlúddal levelet küldött, amely pedig annak bizonyosága, hogy életben van.

¹⁰Az előző, 312. számú vers prózai bevezetőjében található kilencedik hónapra utal vissza. A holdnaptár szerinti kilencedik hónap nagyjából a Gergely-naptár szerinti október. A holdnaptár évszakefesztsége alapján az őszi utolsó hónapja.

¹¹Utazás alkalmával szokás volt az isteneknek apró, textilből vagy papírból készült áldozatot (nusza, 幣) hintve felajánlani és imádkozni, hogy biztonságos legyen az út. Itt a megszemélyesített ősz a lehullott színes leveleket ajánlja fel áldozatként, mielőtt „elutazik”. Jelen vaka az őszi versek utolsó darabja, amely kifejezi a költő ősz elmúlása feletti megindultságát.

¹²春道列樹 (?–920). Ezzel a verssel együtt három vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*.

¹³Aszukagava (明日香川 vagy 飛鳥川). A mai Nara megyében található patak, dalpárna. Neve magában foglalja a 'holnap' (aszu, 明日) szót.

¹⁴藤原清生. Kiséte ismeretlen.

¹⁵近江. A mai Siga megye. Kelet felől szomszédos az akkori fővárossal, Heiankjóval, a mai Kiotóval. A versben többértelmű kifejezéseként magában foglalja az (akkori helyesírás és kiejtés szerint) azonos alakú, 'találkozik' jelentésű „au” (逢ふ vagy 会ふ) szót.

¹⁶貞辰親王 (874–929). Szeiva császár (清和天皇, uralk. 858–876) fia.

¹⁷紀利貞 (?–881). Ezzel a verssel együtt négy vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*.

¹⁸Jelen vers egy Heiankjóból az attól déli irányba található Nara felé (más feltételezések szerint Narából Heiankjó felé) tett út beszélő nevű dalpárnáira épül. A város az eredeti szövegben a főváros (mijako, 都), azaz amennyiben a vers 794 előtt keletkezett, Narát, amennyiben utána, Heiankjót jelöli. A Mika-mező (Mika no hara, 瓶原) és az Izumi-folyó (Izumigava, 泉川, mai nevén Kizu-folyó (木津川)) a mai Kiotó megye déli részén található, nagyjából 35–40 km-re Kiotó várostól. Előbbi neve a 'lát' jelentésű szó tövét (mi, 見), utóbbi a 'mikor láttam' jelentésű szókapcsolatot (icu mi, いつ見) foglalja magában. Az utolsó egységben szereplő Kasze-hegy (Kaszejama, 鹿背山) ugyanitt található, neve az 'add kölcsön' (kasze, 貸せ) szót foglalja magában.

¹⁹A kakukkról ld. a 7. jegyzetet. Ötödik a holdnaptár szerinti ötödik hónap, amely nagyjából a Gergely-naptár szerinti júniusnak felel meg.

²⁰A holdnaptár szerinti ötödik hónap egyik jellegzetes növénye, az orvosi kálmos (a klasszikus japán eredetiben ajamegusza (菖蒲草), magyar népi elnevezése kígyófü). Japánban az ötödik hó ötödikén rendezett ünnepen a házak ereszére tűzték az ártó szellemek elűzése érdekében. Jelen vaka természeti képe továbbá bevezető (dzsokotoba), amely egy azonos hangzású szó ismétlésével kapcsolódik a költemény lelkiállapotot megjelenítő második feléhez (a 4–5. egységhez), ezt a fordításban is igyekeztünk tükrözni a „ki” hangsor ismétlésével a 3–4. sor elején.

²¹Szoszei hósi (素性法師, 9–10. század). Hendzsó főszerzetes fia. A *Régi és új dalok gyűjteményének* jelentős alakja, a 7–10. század harminchat legjelentősebbnek tartott költője, a harminchat költőóriás (szandzsúrokkaszen, 三十六歌仙) egyike.

²²Jelen versben több többértelmű kifejezés (kakekotoba és engo) segítségével párhuzamosan fejez ki a költő egy természeti képet és egy lelkiállapotot, emberi érzést. A „kiku” (聞く, 'hall'; 菊, 'kri-zantém'), az „oki-” (起き, 'felkel', 'ébred van'; 置き, (a harmat) 'lecsapódik' egyik alakja) többértelműsége és az „omoto(h)i” (思ひ, 'érez', 'gondolat') szóban lévő „hi” (陽, Nap) segítségével kerül kifejezésre egy harmatos krizantém képe, illetve egy kezdődő szerelmi epikedés érzése. A fordításban ezt a természeti kép hangsúlyozásával és az érzelmeket megjelenítő oldalra való rejtett utalással igyekeztünk visszaadni. Továbbá furcsának tűnhet, hogy egy szerzetes szerelmes verset költ, ez a vaka azonban – a *Régi és új dalok gyűjteményének* több más költeményéhez hasonlóan – szerepvers, tehát nem Szoszei személyes érzéseinek, élményeinek alapul.

- ²³ Tokiva no jama (常盤の山). A mai Kiotó város nyugati részén található domb, nevéből adódóan a változatlanság jelképe, és gyakran kerül ellentétbe a költészetben az évszakok múlásával, változásával. Ebben a versben többértelmű kifejezéssel kapcsolódik a vers második és harmadik egységéhez: a „Tokiva” magában foglalja az ’idő’ jelentésű „toki” (時) szót (itt magyarul az ’amikor’ vonatkozó névmásnak felel meg).
- ²⁴ Az azálea igen ritkán szerepel a korabeli japán költészetben, a kevés példa között azonban a legtöbb az azálea bíborszínű virága után a bíborszínű ruhát viselő kedves alakját juttatja a lírai én eszébe. Ebben a versben elsősorban a negyedik és ötödik egységben megfogalmazott érzéseket vezeti be az „ivaneba” (’mert el nem mondhatom’) kifejezéssel részben azonos hangzású „ivacucudzi” (岩躑躅, sziklai azálea) szóval, a korabeli példák alapján azonban feltételezhetjük, hogy a virág a lírai én kedvesére is utal.
- ²⁵ 清原深養父 (9–10. század). A *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik kiemelkedő költője, tizenhét vakája került bele az antológiába.
- ²⁶ Ebben a vakában a „hiruma” (hiruma (昼間), nappal; hiru ma (干る間), apály), a „mirume” (mirume (海松布), egy algaféle; miru me (見る目), ’találkozás’, ’lehetőség a találkozássra’) és a „joru” (寄る, ’tér vhoval’, itt: ’úszik’; 夜, ’este’) szavak azonos alakúságával (engo és kakekotoba) fejez ki a költő egy tengeri tájképet, illetve a közvéleménytől tartva kedvesével nyíltan találkozni nem tudó szerelmes érzését. A fordításban allegorikusan igyekeztünk visszaadni a retorikai eszközöket.
- ²⁷ Iszonokami (石上) a mai Nara megye Tenri nevű városában található. Az azt követő Régi Hely (Furu, 布留) névhez kapcsolódik, amely Iszonokami környékének megnevezése volt. A Furu név azonos alakú a ’régí’ melléknév (furusu, 古し) tövével, illetve (’az idő’ telik’ jelentésű ige (fu, 経) egyik alakjával. Az első két egység továbbá bevezető (dzsokotoba), amely az eredeti szövegben azonos hangzással kapcsolódik a vers további részéhez, ugyanakkor Régi Hely (Furu) említése érzékelteti az eltelt idő hosszúságát, amely alatt a lírai én nem találkozott a lánnyal, akit meglátott és megszeretett. A fordításban anafóris sorkezdettel kompenzáltuk a hangismétlést. Ez a vers a lírai én számára kedves hölgy látásának hatására fokozódó szerelmét fejezi ki (a Heian-korban az arisztokrata nők nem mutatkoztak nyilvánosan, ezért a férfiak igen ritkán és akkor is leginkább csak titokban láthatták őket).
- ²⁸ Az első egységben szereplő „Szigetek sora” (sikusima ja, 敷島) a Jamato (a mai Nara megye területe, de jelen vershez hasonlóan Japán megnevezése is) szóhoz kapcsolódó párnászó (makurakotoba). Az első három egység bevezető (dzsokotoba), amely egy azonos hangsor ismétlésével kapcsolódik a vers második feléhez.
- ²⁹ 吉野川. A mai Nara és Vakajama megyéken keresztül folyó, majd a Vakajama-öbölbe ömlő folyó. Sebes folyása következében a Heian-kori vaka-költészetben a felfokozott, heves szerelem érzésének asszociációja kapcsolódott hozzá. Ebben a versben az első három sor – ahogyan az előző vakában – bevezető (dzsokotoba), amely hasonló hangzású szóval kapcsolódik a vers második feléhez. Ezt szóismétléssel igyekeztünk visszaadni a fordításban.
- ³⁰ Ono no Komacsi nővéreként (Komacsi ga ane, 小町姉) megnevezett hölgy, a *Régi és új dalok gyűjteményében* ez az egy vakája szerepel.
- ³¹ Az eredeti versben a költőnő több többértelmű kifejezés (kakekotoba és engo) segítségével ír le egy tájképet a tavasz eleji mezőn égő száraz füvekkel (szokás volt ilyenkor a mező felégetése), illetve fejezi ki saját lelkiállapotát: fájalmát, amiért kedvese elhagyta. A második sorban az ’elszáradt’ és az ’elhagyott’ jelentésű „karejuku” (枯れゆく; 離れゆく), valamint a költőnő családnéve, Ono (小野) található, utóbbi köznévként mezőt jelent. A negyedik sorban a ’gondolat’, ’ézés’ jelentésű „omo(hi)” (思ひ) szó foglalja magában a ’tűz’ jelentésű „hi” (火) szót.
- ³² Ono no Komacsi.
- ³³ A vaka többértelmű kifejezések (kakekotoba) sorával festi le az őszi szél által tönkretett rizskalászatokat, illetve a kedvese által elhagyott lírai én fájalmát. Az ’őszi szél’ jelentésű „akikaze” (秋風) magában foglalja a ’megun’ jelentésű szó egyik alakját (aki-, 鮑き), a második egység „tanomi” hangsora pedig a ’rizsföld termése’ (ta no mi, 田の実) és a ’bizalom’ (tanomi, 頼み) jelentésű szavakat foglalja magába.

³⁴ Nő-hegy (Imojama, 妹山) és Férfi-hegy (Szejama, 背山) – a kettőt együtt Imoszejama-ként (妹背山) szokták emlegetni – nevű, a Josino-folyó (ld. a 29. jegyzetben) két partján egymással szemben lévő két hegy két helyen is van. Itt feltehetően a mai Nara megyében, a folyó Josino-hegységekhez közeli, sebes folyású szakaszánál található hegyekről van szó. A beszélő nevek segítségével a versben megjelenített tájkép a férfi-nő viszony változókonny, sokszor viharos voltát sugallja.

36 Jelen vaka a szerelmes versek utolsó darabja az antológiában, amely mintegy összegzi a különböző szerelmi érzéseket felsorakoztató szerelmes költemények öt kötetét, rámutatva a szerelmi kapcsolatok, illetve a házasság érzelmi viharokkal teli mivoltára. A negyedik egységben továbbá a Josino-folyó bevezetőként (dzsokotoba) azonos hangzással kapcsolódik az ötödik egységhez.

³⁵ Fukakusza no mikado (深草帝). Ninmei császár (仁明天皇, 810–850 (uralk. 833–850)). Síremléke a Kiotó város délkeleti részén található Fukakusza nevű helyen van, ezért hívták így. A vers első egysége Fukakusztát (jelentése szó szerint: mély fű) idézi, a leáldozott Nap az elhunyt császárt szimbolizálja.

³⁶ Arivara no Narihira.

³⁷ A japán nyelvben a holdat és a hónapot ugyanazzal a szóval (cuki, 月) jelölik, az eredeti szövegben tehát a vers második felében a hónapok egymásra halmozódásáról (múlásáról) van szó. A fordításban a hold sokszori körbejárásával érzékeltettük az idő múlását. A hold nézése továbbá több forrás szerint is balszerencsés: szerepel például az első japán nyelvű regényben, a 9–10. század fordulója körül keletkezett *Bambuszgyűjtő öregember történetében* (*Taketori monogatari*, 竹取物語). A hold nézése és az öregség közötti összefüggésre pedig a Japánban is rendkívül népszerű Tang-kori kínai költő, Po Csü-ji (白居易, 772–846) egyik versében találunk utalást.

³⁸ Ez a vaka többértelmű kifejezéseken (kakekotoba, engo) keresztül fejez ki egy tájképet a bambusz ágai között éneklő poszátával, illetve a költő érzéseit: a hosszú évek során tapasztalt rosszindulatú pletykák és egyéb kellemetlenségek miatti nyugtalanságot és rezignáltságot. Az első egységben a „jo” szó jelent világot vagy életet (世), illetve a bambuszhoz kapcsolódva az annak törzsén lévő büttyök közötti szelvényt (節). A második egység „koto no ha” (言の葉, ‘szó’) kifejezésében megtalálható a falevél (ha, 葉) szó, a negyedik sor „fusi” (節) szava pedig okot és – szintén a bambuszhoz kapcsolódva – büttyköt jelent. Az itt szereplő bambusz továbbá az ún. kínai bambusz (kuretaka, 吳竹), amelynek sajátossága, hogy sok ága és levele van. A poszáta (uguiszu, 鶯) a japán berkipozáta (Horornis diphone), amely a tavasz hírnöke a japán költészetben. Jelen versben (noha a forrásul szolgáló, 13. századi másolaton alapuló szövegben kandzsival szerepel) magában foglalja az azonos alakú „uku hizu” (憂く干す, ‘kesergek, ezért nem szárad (a ruhám a könnytől)’) kifejezést.

³⁹ 伊勢 (9–10. század). A *Régi és új dalok gyűjteményének* Ono no Komacsi mellett legjelentősebb költője. Uda császár felesége, Fudzsvira no Onsi (藤原温子) mellett szolgált udvarhölgyként, egy időben Uda császár szeretője. Egyes vélemények szerint itt feltehetően Daigo császár kérte fel Iszét, hogy küldjön vakákat, amelyek aztán versanyagként szolgáltak a *Régi és új dalok gyűjteményének* szerkesztéséhez.

⁴⁰ Az első egységben a hegyi patak bevezető (dzsokotoba), hangja egyúttal az Udvarból érkező híreket jelenti. A patakhoz kapcsolódik (engo) továbbá a negyedik egységben található, ‘vízi út’ jelentésű „mio” (水脈) amely másképpen tagolva (mi o, 身を) azt jelenti: ‘testemet’ (itt ‘magamat’, ‘éne-met’).

⁴¹ Hikaika vagy haikaika (誹諧歌). A komoly témájú és magas esztétikai minőséget képviselő vakákkal szemben a kevésbé kifinomult kifejezéseket használó könnyed hangvételű, a humoros, máskor satirikus vagy gúnyos hangvételű vakák megnevezése. A vegyes formájú dalok kötetében ezen kívül hosszúverseket (csóka, 長歌) és ún. szedókákat (旋頭歌, szótagekplete: 5-7-7-5-7-7) találunk, a satirikus dalok azonban a többi kötet verseihez hasonlóan tanka formájúak.

⁴² Ki no menoto (紀乳母), eredeti nevén Ki no Zensi (紀全子). Józei császár (陽成天皇, uralk. 876–884) dajkája, ezzel együtt két vakája található a *Régi és új dalok gyűjteményében*.

⁴³ A *Taira no Szadafumi regénye* (*Heicsu monogatari*, 平中物語) című, Taira no Szadafumi (平貞文, ?–923) nevű költő élete által ihletett verses regény tizennegyedik fejezete szerint Zensi a főhős, Szadafumi szerelmét utasítja vissza ezzel a csípős megjegyzéssel. A Fudzsi-hegyben – lévén, hogy

a 9. század körül aktív vulkán volt – tűz égett, ami nem volt látható, csupán a füstje. Ennek megfelelően a Fudzsi a szerelmes versekben a titkolt, máskor a visszafojtott szerelem érzésének szimbóluma volt, és dalpárnaként ez az asszociáció kapcsolódott hozzá. Gyakran – ahogyan ebben a vakában is – az ‘érzés’, ‘vágy’ vagy ‘gondolat’ jelentésű „omo(h)i” (思ひ) magában foglalja a tűz (hi, 火) szót. Ebben a versben azonban a költőnő a férfi nem eléggé erős szerelmére utal gúnyosan a Fudzsi füstjével, ezért is szerepelhet a satirikus dalok között, és nem a szerelmes dalok öt kötetének valamelyikében.

